

V. Direktør Ryggs tale paa repræsentantskapsmøte i Norges Bank 16. febr. 1925.

I det forløpne aar har prisstigningen fortsat, og det ligger da nær at undersøge om Norges Banks seddelutstedelse har spillet ind under denne udvikling.

Ser vi først paa utlaansvirksomheten, som jo danner hovedstrømmen i den ind- og utgaaende bevægelse, viser det sig at der har været en nedgang. I 1923 svulmet den op under de bevægede forhold som da meldte sig. Men nu ligger utlaanene vel 50 mill. kroner lavere end for et aar siden. Tiltrods for at aaret paa mange maater har stillet særlige krav, er det altsaa lykkedes i nogen grad at mindske porteføljen.

¹⁾ Ifølge Det Statistiske Centralbyraas beregning.

En del av nedgangen skyldes forøvrig ikke almindelige indfrielse, men specielle arrangements. Bl. a. ved inddragning av statslaan i utlandet indfriedes endel beløp som banker hadde tilgode, og som de fremdeles ønsket at holde i reserve uten at skape ny inflation, og dette opnaades ved at skyte midlene ind i rediskonterende banker, som med disses hjelp temporært indfridde et tilsvarende beløp i rediskonteringer.

Pengemarkedet har i det hele været stramt, til tider pinagtig stramt. Banker, som ellers ikke har behov for kredit i Norges Bank, maatte for enkelte perioder midlertidig benytte sin kredit. Denne stramhet gir sig ogsaa utslag i vore opgjør. Man vil se det av foliomidlene, som ikke laa høit gjennomgaaende i aaret, og for bankenes vedkommende særlig var snaue i sommermaanederne og i august—september naadde minimale tal.

Seddelomløpet blev i 1923 løftet over nivaæet i 1922. men i 1924 er det atter lavere, om end ikke fuldt saa lavt som 1922. Bare ved et eneste opgjør kom man i 1924 over 400 millioners-grænsen.

Resultatet er altsaa at vort seddelomløp nu ligger noget lavere end for et aar siden, tiltrods for at foliomidlene ikke viser nogen væsentlig ændring og tiltrods for at vi nu har større beholdninger av valuta, som jo har kostet os sedler. Og seddelomløpet ligger ikke nævneværdig over nivaæet 2 aar tilbake, da det laa lavest, altsaa i perioden forut for de store banksammenbrud vaaren 1923.

Forgjæves vil man i disse opgaver eller i de dispositioner, som ligger tilgrund for dem, finde nogen momenter, som kan betragtes som aarsak til det stigende prisnivaæ. Og bankene har jo i det hele efter vor erfaring gaat til en mere gjennomført regulering av kreditten og en strengere sigtning av laaneandragender. Det var jo netop en av de avgjørende grunde for at Norges Banks direktion i november kunde gaa til en nedsættelse av diskontoen.

Og om man tar prøver og undersøger om der inden landets erhvervsliv gennem bankenes medvirkning er bundet kapital i nyanlæg og utvidelser eller spores andre tendenser, som kan opfattes som utslag av en kreditinflation, saa vil den samme opfatning bli bestyrket.

Jeg har git denne oversigt for at gjøre det klart, at bankene har indstillet sin virksomhet paa at bedre den norske krone. Og til en viss grad er det lykkedes at bremse. Men den finansielle side lider herhjemme fremdeles under svakheter. Der arbeides med planer om at faa istand nye instituter som skal utnytte det allerede saa hjemsøkte kapitalmarked. Og om dette er tilstoppet, søker kommunene med hovedstaden i spidsen til utlandet og bidrar til at holde vor indførsel og vort prisnivaæ kunstig oppe. Det er beklagelig at maatte gjenta disse ting atter og atter. Kan ikke landets stilling fremtvinge den begrænsning, som er absolut nødvendig?

Paa sine steder klages der over kreditnød og vistnok med rette. Hvorledes kan det være anderledes? Jeg bortser her fra alle klager fra personer som selv har utnyttet kreditten til overmaal og møter hindringer ved at faa den øket. Indskuddene minker og utlaanene maa da følge med. Paa sine steder har man sendt sparemidlene ut til andre distrikter og det sker kanske endnu i nogen utstrækning. Følgerne melder sig uundgaaelig.

For bankene selv er denne indskrænkning selvgit, og tempoet bestemmes av indskyternes holdning. Bankene er tvunget til det for at kunne fyldestgjøre indskyternes krav og for at kunne holde sin likviditet i orden. De fleste banker vil dog ha engagements, rester fra tidligere tid, som taaler at ryddes op i og hvis nedbringelse ikke betyr nogen indskrænkning av den frugtbringende kredit.

Under disse forhold møter arbeidet med at bringe Norges Banks utlaan

nedover stadig hindringer. Der er mange hensyn som man maa bøie sig for. Men arbeidet fortsætter uavbrudt og vil bli holdt stadig vedlike.

Det beror paa den hele utvikling, derunder ogsaa paa valutaen, hvorledes diskontosatsen vil bevæge sig, om der skal aapne sig mulighet for yderligere nedsættelse eller om den fremdeles maa holdes høi.

Der tales meget om de skridt, som i sin tid blev truffet for at beskytte vor til tider meget svake kreditbygning. Der sies at disse skridt har ikke ført frem. De har skapt inflation. Og det er riktig at bankvanskelighetene hemmer arbeidet for at vinde fremover. De gjør vilkaarene tunge for at regulere kreditten og for at regulere valutaen.

Men det er ikke efter den faktisk stedfundne utvikling, man her kan dømme. Ti den vilde desværre ikke ha fulgt den samme linje. Tingene vilde ikke forløpet paa samme maate.

Man stod i mai 1923 — som man har staat flere gange i disse aar — foran et valg, enten at støtte og søke skaden begrenset eller ikke at støtte dette enkelte institut med de følger, dette vilde fremkalde. En av de sikre følger vilde være at Norges Bank vilde maattet støtte en lang række banker, som paa en følbare maate vilde lide og maatte klynge sig til os. Norges Bank kan selvfølgelig ikke under en akut situation som denne svigte gode banker.

Vi talte i vor aarsberetning ifjor om de sterke rystelser, som fulgte efter kalamitetene i mars—april 1923, om den bølge av mistillid, som slog os imøte efter de to storbankers fald. Tilliden til norske forhold har i det hele, uttalte vi, faat et støt, som det vil ta tid at overvinde. Det var en overmaade sterk paakjending. Der forelaa altsaa en ganske usedvanlig situation efter april 1923. Selv ved en kjølig vurdering fremstillet den sig som kritisk. Urøen merkedes i de utallige traade som fører utover landet og utad til andre land. Det var netop den omstændighet som var saa alvorlig, at en kalamitet allerede var indtruffet som hadde sat kreditlivet paa den haardeste prøve, og ovenpaa dette meldte sig en ny stor fare. Det avgjørende var ikke det enkelte instituts skjæbne. Maalt efter det kunde ofret synes uforholdsmæssig. Men det var større interesser, som stod paa spil, faren for naboenes vægge, valutakursene, som allerede var i sterk nedadgaaende bevægelse under de uberegneligste indflydelser og ikke mindst den sterke rystelse herhjemme. Jeg tror at støtte den gang var nødvendig, og at en hvilken som helst ansvarlig regjering vilde følt sig forpligtet til at yde saadan. Denne opfatning gjælder selv om bedømmelsen finder sted fra det nuværende tidspunkt og med kjendskap til de mellemkommende begivenheter.

Efterat den økede kredit var sikret Den norske Handelsbank i april 1924, gik utviklingen fremdeles i ugunstig retning og dens stilling svækkedes. Paa den anden side maatte de uheldige virkninger av bankens sammenbrud antas at bli ganske anderledes begrenset nu mot tidligere. Tvilene om det var raadelig at holde instituttet oppe, blev sterkere. Det var jo en vanskelig skjønsmæssig bedømmelse at veie momentene for og mot, men allerede tidlig paa sommeren var disse tvil i Norges Banks direktion saa sterke, at man fandt at maatte fremholde dem.

Ogsaa likeoverfor en anden bank blev der av Norges Bank av lignende hensyn ydet hjelp under vanskelige forhold, nemlig Fredriksstad Privatbank. Der blev paa den mest indtrængende maate anmodet om saadan hjelp, og der var efter de avgivne erklæringer ingen tvil om at banken var fuldt god for sine forpligtelser. Da det imidlertid utpaa sommeren viste sig at dens stilling var en ganske anden og ringere, maatte banken enten bygges op med støtte av distriktet eller, da dette ikke lykkedes, indstille.

Utpaa høsten hadde vi run paa to sparebanker, men tiltroen vendte tilbake, da opplysninger om bankenes stilling blev offentliggjort. Det er betegnende at ingen av disse banker behøvet at søke Norges Bank om støtte og overhodet ikke har gjort nogen henvendelse til os.

Under de nu indtraadte roligere forhold kan arbeidet med at gjenoprette det ødelagte bankvæsen tas op med fuld kraft, og ingen har større interesse end Norges Bank i at dette sker saa hurtig som mulig. Saasnt de nødvendige lovbestemmelser er vedtat, vil en række administrationsbanker overgaa til likvidation. Enkelte vil inden en rimelig frist oparbeide sin stilling saa de vil kunne gaa ut av administrationen med tegning av nogen ny kapital. Forøvrig arbeides der paa enkelte steder med opprettelse av helt ny bank, mens de gamle overgaa til likvidation, paa andre arbeides der med rekonstruksjon etter forutgaaende akkord. Norges Bank holder fremdeles paa den første linje som den bedste. Under forhandlingene om det nye forslag til administrationslov har det været sterkt fremme at gi adgang til gjennom akkorden at overføre en del av kreditorernes tilgodehavende til aktiekapital enten i den rekonstruerte bank eller eventuelt i en ny bank, som kan opta virksomheten. Norges Bank har imidlertid ikke turdet anbefale et saadant skridt, da gjenopbygning av en bank nødvendigvis alene kan ske paa grundlag av frivillig tilslutning.

Paa valutaens omraade har aaret været særlig rikt paa begivenheter, men jeg behøver ikke her at gaa ind paa nogen nærmere skildring. Som følge av de store anstrengelser blev vore beholdninger dels under den store konflikt, dels under dens ikke mindre tunge eftervirkninger sterkt medtat, og ut paa sommeren var de gaat ned til minimale beløp. Det lykkedes da at faa dem øket, desværre ikke med avkastning av landets arbeidsvirksomhet, men for en stor del av optagne laan.

Med den traditionelle nedskrivning i vore bøker av utenlandsk valuta til pari blir der — med de betydelige indkjøp i aaret og med betraktelig større beholdninger ved aarets utgang — en disagio paa nær 7 mill. kroner at avskrive. Det ligger forøvrig i selve bankens regulerende virksomhet, at valutaforretningene ikke kan drives med fortjeneste som formaal. Banken maa saavidt mulig alltid sitte inde med rimelig beholdning. Den maa selge, naar behovet er tilstede, selv om prisene kan ventes at stige yderligere, og den maa kjøpe ind, naar leiligheten byr sig, selv om man senere maa regne med lavere priser.

Den pr. 1. oktober 1924 avholdte finanstilling, hvis resultater tidligere er meddelt almenheten, kaster værdifuldt lys over vor balance med utlandet, og værdien vil økes ved regelmæssig gjentagelse. Der er et enkelt punkt, som jeg skal stanse litt nærmere ved. Foruten de andre behov har de store bestillinger av skibe i utlandet tyngt sterkt paa valutamarkedet. For en del ligger forklaringen i lovbestemmelsene om den betingede skattefritagelse for erstatnings- og salgsgevinst vedrørende skib, naar beløpet anvendes til kontrahering av ny tonnasje. Ifølge finanstillingen pr. 1. oktober 1924 androg det samlede kontraktsbeløp for nybygninger i utlandet (omregnet etter Oslo børskurs pr. tællingsdagen) til vel 128 mill. kr., hvorav henved 43 mill. kr. var betalt i forskud, og der gjenstod ca. 85¼ mill. kr., som forfalt i aarets sidste maaneder og følgende aar. Til disse kommende terminer disponerte rederierne henved 33 mill. kr., mens resten tænktes dækket ved laan i utlandet, fraktremisser og indkjøp paa markedet.

For at undersøke i hvilken utstrækning kapitalplaceringer i skibsværdier har lagt beslag paa bankenes virkemidler i den senere tid, blev der indhentet oppgaver fra en række banker, fra privatbanker for tiden 1/7 1923—30/10 1924, fra sparebanker for tiden 1/7 1923—31/12 1924. I alt blev der, dels som uttak av innskud dels som laan og iberegnet endel beløp som ventedes at utgaa, av bankers midler paa denne

maate disponert ca. 92 mill. kr. hvorav noget omkring 40 mill. kr. til utenlandske kontrakter og skibskjøp. Størsteparten av dette sidste beløp er innskudsmidler, og selv om ikke beløpet er saa overvældende stort, fordeler det sig paa et mindre antal banker. Og for den enkelte bank kan uttagningen virke generende i en tid da innskudsmidlene i det hele er avtagende. Størst betydning har imidlertid de store be- stillinger hat gjennom den følbare begrænsning av de naturlige valutatilførsler paa en tid, da man trænger dem saare.

Der tales saa meget om maalet, for vort arbeide. Hertil skal jeg si, at den nærmeste opgave er at hindre kronens fald og faa den i opadgaaende retning igjen.

Der blev i 1918 i England nedsat en komite for at behandle penge- og valuta- spørsmålene, for at planlægge en gjenopbygning av det under krigen forstyrrede pengevæsen (Cunliffekomiteen). I dens indstillinger fra 1918 og 1919 blev der nær- mere utviklet de forholdsregler som burde tas for at naa tilbake til sunde pengefor- hold og særlig ogsaa den bankpolitik som maatte følges for at komme tilbake til guld- myntfot (diskontopolitik, seddelinddragning, m. v.). Indstillingene vakte opmerksomhet ogsaa herhjemme, dog fæstet man sig ikke tilstrækkelig ved et punkt, som dog av komiteen var opstillet som den første av dens forutsætninger: stans i den offentlige gjældsstiftelse, nedbringelse av gjælden. Heller ikke i England fulgte man straks anvisningen, men efter en tid tok man alvorlig fat med at faa budgettene i orden, stanse inflationen, bringe gjælden nedover og reducere skattene. Og her har man en meget væsentlig forklaring til de resultater, som er opnaadd i England.

Hvor langt er vi kommet i disse 5 à 6 aar?

Vi kan trygt si, at de forutsætninger, som er absolut nødvendige for Norges Banks arbeide, endnu ikke i tilstrækkelig grad er bragt tilveie. Ikke saaledes at man fornægter maalet, men naar andre og nærmere liggende interesser gaar i anden retning, blir de seirende. Derfor ser man stadig endnu beslutninger, som gaar stik mot vore bestræbelser og skaper nye hindringer at overvinde. Derfor blir ogsaa arbeidet saa meget langvarigere. Men selv om den tilslutning i gjerning, som Norges Bank træn- ger, saa tidt har svigtet og endnu svigter, anser vi det likefuldt for Norges Banks opgave at holde frem. Der vil trænges lang tid. Der er ingen grund til at frygte for at utviklingen skal bli for rask og for voldsom. Men vi indretter vor politik med det maal for øie at bringe den norske krone fra fald til opgang.

*

Jeg skal hertil knytte nogen opplysninger om vort regnskap for 1924. Aarets indtægter efter fradrag av omkostninger m. v. utgjør kr. 21 117 053,10 eller ca. 1 mill. kroner mere end i 1923. Efter repræsentantskapets bestemmelse er overskuddet be- sluttet anvendt paa følgende maate:

Avskrivninger paa tap	kr. 10 516 487,60
Avskrivning paa bankens valutabeholdning „	6 983 512,40
Avsat til gratialefondet	„ 100 000,00
8 % utbytte til aksjonærene	„ 2 800 000,00
Staten faar	„ 708 526,55
Henlægges til reguleringsfondet	„ 8 526,55

kr. 21 117 053,10

Med de tidligere foretagne avsætninger er banken helt à jour med alle paa- regnelige tap paa dens engagements inkl. boers konto. Naar denne konto for tiden viser høie beløp, beror det paa bankens praksis, hvorefter masser av fordringer ved

bankers overgang til administration overføres til boers konto uten hensyn til om de senere vil indgaa.

Ogsaa paa kontoen pantobligationer, aktier og innskud i banker har man fundet at burde foreta en avskrivning. Norges Banks interesser i bankrekonstruktioner utgjør efter tidligere avskrivninger vel 20 mill. kroner. Til yderligere avskrivning overføres fra delkrederefondet ca. 8 mill. kroner hvorved de nævnte interesser ialt i 16 banker er bragt ned til ca. 12,3 mill. kroner. Delkrederefondet utgjør derefter vel 22 mill. kroner.